

Knjiga Danijela Kornija sažeti je uvod u problematiku etike informisanja u liberalnim društvima Zapada, uspeli pokušaj zapravo da se u glavnim crtama prikažu njene osnovne ravni.

Upravo zato što je tako jezgrovito i pregledno pisana, može se verovati da će biti čitana. A poslužiće pre svega medijskim poslenicima da steknu jasniju predstavu o jednoj za njih ključnoj temi. To inače nije polje u kome se naši „medijski ljudi“ najbolje snalaze, što ne treba da čudi. Veliki broj novinara kod nas bavi se tom profesijom tek odskora i u uslovima koji su, najblaže rečeno, bili daleko od normalnih, i za rad i za sticanje znanja o profesiji. Koliko je opšta društvena atmosfera bila destimulativna, posebna je priča. Naznake o njoj nalaze se u ovom pogovoru.

Već na početku knjige autor pominje Teofrasta Rēnođa, izdavača nedeljnog lista „Gazet“ iz XVII veka, koji je mogao, još tako davno, da obeća svojim čitaocima da će tragati za istinom... I zaista, to je najviše što jedan novinar može da obeća pod pretpostavkom slobode, a najmanje što može da učini jeste da ne laže... Posebna korist ovog uvoda za nas je u tome što on govori o etici koja proističe iz tradicije liberalne misli i prakse, iz načela da informisanju, u interesu društva, treba omogućiti najveću slobodu...

Novinarskoj etici Danijel Kornij daje središnje mesto, ali razmatra i etiku medija kao organizacija i, posebno, problem odgovornosti same javnosti, odnosno društva, za kvalitet informisanja. Utoliko je pred nama i nacrt za jednu „globalnu etiku informisanja“, etiku u kojoj se novinarstvo i mediji ne promišljaju kao zatvoren i samodovoljan sistem, već u perspektivi otvorenog društva i bitnih ciljeva informi-

sanja u službi javnosti. Problem je za Kornija i kako smanjiti prostor novinarskih i medijskih zloupotreba i njihova „skretanja s pravog puta“, ali i kako što potpunije ostvariti slobodu izražavanja građana u sistemu medija zasnovanom na slobodnom preduzetništvu, tj. kako ostvariti na medijskom tržištu prava manjinskih mišljenja, autentičnu građansku komunikaciju, prostor za javnu debatu o temama bitnim za društvo kao političku zajednicu. Dakle, kao problemi javljaju se i funkcionisanje medija u demokratiji i demokratski mediji kao moguća projekcija. Ove teme autor sagledava kroz prizmu osnovnih ideja klasične i moderne liberalne teorije, kao i teorije društvene odgovornosti medija.

U senci ratova i ideološkog kontinuiteta

Zar to ne bi trebalo da budu i naše aktuelne teme? A zašto nisu? Zašto se ne mogu „primeniti“ na našu praksu informisanja? Posle čitanja Kornijeve knjige neizbežno je da se ta pitanja po ko zna koji put postave. Jer, ova studija nas odvodi u društveni i medijski kontekst suštinski različit od našeg. To nije kontekst demokratije kao nekog, opet, „trećeg, osobenog puta“, tobože „prilagodene našim uslovima“. Kornij govori o etičkim problemima informisanja „na Zapadu“, ali su to, u različitim vidovima, već i problemi postojećih demokratija u znatnom delu nekadašnjeg evropskog Istoka, ma koliko da je i tamo reč o tzv. tranziciji. Mi tom proširenom svetu demokratija, nastalom posle pada Berlinskog zida, još ne pripadamo.

Prema tome, umesto da u pogovoru problematizujem ono što je Kornij precizno i sistematično napisao o problemima novinarstva/medija u razvijenim tržišnim društvima, pokušaću da naznačim barem skicu onoga što se nama poslednjih godina dešavalo i što se do danas obelodanjuje kao najteži oblik *ponavljanja istog*.

Etika informisanja prva je knjiga te vrste na srpskom jeziku. Ona se pojavljuje posle bezmalo deset godina otkako je u Srbiji i zvanično uspostavljen „višestranački sistem“ a „novim Ustavom“ proklamovana sloboda informisanja u tom izmenjenom okruženju, ne više ideološki monističkom. Svi raniji procesi tzv. liberalizacije javnog života odvijali su se kod nas u okvirima jednopartijske vladavine, a novinarska/medijska sloboda uglavnom nije bila veća od prokrustovske postelje „samoupravnog socijalizma“, ne računaju li se povremeni ispadi. Ako je u tom smislu 1989. bila prelazna godina između ćudljivih liberalizacija (i raskola) u kri-

lu jedne partije i „pluralizma“, onda je 1990. predstavljala godinu „pluralističkog otvaranja“, mereno objektivnim merilima. Uostalom, tada su se prvi put na otvorenoj sceni, a ne više samizdatski i disidentski, sukobili Vlast i Opozicija, kao što su se – u početku nepomirljivo – sučelili i projekti ideološkog/političkog kontinuiteta i diskontinuiteta sa prethodnim decenijama. Potom se odvijala naša katastrofična „tranzicija“ i u sferi novinarstva i medija obeležena tim osnovnim sukobom, uz svu bedu društvenog života u senci ratova od 1991. do 1995. Ovaj veliki krug počeo je da se zaptvara nad Srbijom i u Srbiji u vreme dok se Kornijeva *Etika* priprema za štampu i kad se i samo od sebe nameće poređenje onoga što je bilo projektovano s onim što se zaista događalo. Ona i zbog toga stiže u pravom trenutku, nudeći nam kao reper za to poređenje ono *drugo*, što je ostajalo nasuprot naše slepe ulice.

Kome služiti

Godine 1990. bilo je istinski zbunjenih novinara, zatečenih društvenim promenama. U velikim „zvaničnim“ medijima, na primer, takvi više nisu znali „šta se sme 'pustiti'“ i ko se od javnih ličnosti „sme pozvati“, a za koga i za koje teme još važe stare zabrane. Drugim rečima, nije im bila jasna ni mera „dopuštene“ istinoljubivosti pri izveštavanju o sve dramatičnijim događajima, ni mera činjenica koje je „poželjno“ saopštiti, a ni mera dopuštene kritike. Zato su se najiskreniji među njima ponekad naglas sećali „starih, dobrih vremena“ kad se tačno znalo šta se sme a šta ne sme i tužili se, „ljuti na društvo“ još uvek, kako se sada, eto, „više ništa ne zna“.

Službu Partiji i „socijalističkom, samoupravnom društvu“ valjalo je zameniti službom „demokratskoj javnosti“, sa njenim neprikosnovenim pravom da bude informisana o svim relevantnim događajima i mišljenjima – bez ikakvih tabua, kako se govorilo. To je zahtevalo novu profesionalnu etiku, o kojoj i Kornij piše, i nije značilo ništa manje nego da novinarstvo treba iznova osvajati u polju slobode koje se ukazalo; osvajati ne kao zanat, razume se – mada se narednih godina mnogo puta činilo da će i on u Srbiji morati ponovo da se izmišlja – nego kao traganje za istinom u toj slobodi, istinom koja u javnim stvarima više nije mogla biti jedna i konačna, već mozaička i pluralistička. Novinari su imali pravo da se pozivaju samo na pravila svoje profesije, svoj Kodeks i svoju savest, a ne na neku „višu instancu“ u vidu Partije, Dr-

žave ili Nacije. To je prvo pravilo novinarske etike zasnovane na savesti novinara kao predstavnika slobodnih građana, što se takođe može naći i u Kornijevoj knjizi. Njihova odgovornost prema javnosti bila je najpreča, njihovo traganje za tom neizvesnom javnom istinom čak sudbinski važno.

Veliki broj novinara nije izdržao ovu profesionalnu proveru, ni '90. godine ni kasnije, i mimo onih zbunjenih i zatečenih; naprotiv, pokazao je nesumnjiv višak straha od slobode i u vreme kad to nije mogla biti posledica opšte malodušnosti. Oni su sve beznadežnije čekali „neku bolju priliku“, „da se situacija razbistri“, da im neko izvan profesije omogući „da normalno rade“... Mnogi drugi, međutim, prihvatili su ulogu činovnika vlasti i razvili se u naročitu vrstu propagandista bez skrupula, u vulgarne anti-novinare. Kao što je poznato, nisu prezali ni pred čim i ništa im nije bilo sveto, osim zahteva nalogodavaca.

Činjenica je, ipak, da se zametak „oslobođenog novinarstva“ pojavio prvih godina našeg „višestranačja“ i u samoj RTV Beograd, docnijem RTS-u (prvi *novi* kodeks kod nas načinio je i usvojio Nezavisni sindikat RTB, 1990. godine; Radio Beograd, na primer, imao je više otvorenih redakcija i magazina); da je NTV „Studio B“ važio za simbol otvorenog medija u istoj meri u kojoj RTS oličava propagandnu mašinu i antimedij; da je to važilo ili još važi za neke dnevne listove, nedeljnike i radio stanice (tzv. staru „Borbu“, „Našu Borbu“, „Vreme“, „NIN“, Radio „Studio B“, Radio B-92, Radio Indeks...). Iz tog informativnog geta povlačena je oštra linija razgraničenja između profesionalnog novinarstva i režimske propagande (pre svega pod znakom RTS-a kao ključne medijske kuće, ali i drugih režimskih medija), a zapravo između nastojanja da se javnost uopšte informiše i nastojanja da se ona sistematski obmanjuje.

U stvari, u situaciji nasleđenog državno-partijskog monopola nad medijima, zahtevalo se i tzv. dirigovano državno-partijsko novinarstvo koje će, kad otpočne definitivni raspad SFRJ i krenu ratovi, postati i „patriotsko“, a jedno vreme (kad počnu da se gube ratovi u Hrvatskoj i Bosni) čak i novinarstvo „mirotvorne politike“, pa opet „patriotsko“ – ostajući uvek ideološki anahron i veoma često najvulgarniji oblik političke propagande.

Montaža propagandnih atrakcija

Državno-partijsko presuđivanje i dosuđivanje „patriotizma“ otpočelo je punom snagom 1991, kada je oglašena opa-

snost čak i od nemačkog novog, „Četvrtog rajha“. Tada je u RTS-u „nacionalni interes“ proglašen za najviši kriterijum informisanja; vulgarni nacionalizam i šovinizam pretvoreni su u medijski žanr, gotovo u profesiju koja bi trebalo da zameni onu novinarsku. Informacije su, kao i novinari, podeležene na „patriotske“ i „nepatriotske“, „poželjne“ i „nepoželjne“, „podobne“ i „nepodobne“. Između države, Slobodana Miloševića – SPS-a i patriotizma – tog zlosrećnog „nacionalnog interesa“ stavljen je znak jednakosti. Informacija nije pripadala javnosti – na tom pripadništvu se inače, i po ovoj *Etici*, zasniva legitimitet novinarskog slobodnog rada – već „državnom rukovodstvu u jedinstvu s narodom“, tj. s onom polovinom „izašlih birača“ koji su za to rukovodstvo „glasali na prvim slobodnim, višestranačkim izborima“, po većinskom izbornom sistemu. (Radi podsećanja: dva i po meseca posle tih izbora, naveče 9. marta '91, na ulice Beograda izvedeni su tenkovi da to isto rukovodstvo i njegovu Televiziju Beograd, kao partijsko vlasništvo, brane od građana iz druge polovine izašlih birača.)

Otpočela je proizvodnja unutrašnjih i spoljnih neprijatelja, „izdajnika“ i „anti-Srba“, zavereničke slike sveta, smrtonosne propagandistike... Novinari su uklanjani sa emisija, umesto njih su dovodeni članovi i pristalice SPS-a i SRS-a, potom oni koji su hteli da rade „ono što im se kaže“... Januara '93. usledila je velika čistka profesionalaca... Posezaće se neprekidno za različitim vidovima represije nad novinarima i medijima, kad veće kad manje... Kasnije su prozivani i „petokolonaši“, „strani plaćenici“, „špijuni Amerike i Nemačke“, „fašisti“... Usavršavan je i stari metod medijske „lakirovke“ i pravljenja kulisa... Omiljena propagandistička forma postaće „anketa s građanima“, u kojoj će ljudi i doslovo ponavljati rečenice sa RTS-a i svi govoriti isto... Formiraće se čak tip *RTS čoveka*... Kamere će ostajati slepe za pešake sa zavežljajima i kolone na traktorima, za izbeglice, prognanike, raseljene... Doguraće se i do montažerske propagandistike koja desetine hiljada demonstiranata pretvara u „šačicu slučajnih prolaznika“; montiraće se u nikad izgovorene rečenice delovi iz govora opozicionih lidera, a, kad zatreba, sasvim će se prećutati i kolona od dvesta hiljada „šetača“ pod polomljenim prozorima te Kuće umazane jajima. Doguraće se do proizvodnje prave paralelne stvarnosti, do huškanja sopstvenih građana jednih protiv drugih...

Masovno zviždanje i trubljenje, „kamenice i jaja“, poruke sa transparentata u zimu '96/97. dok su duge kolone stu-

denata i građana prolazile neželjama pored zgrada režimskih medija (RTS-a, Kompanije „Politika“, „Borbe“, „Tanjuga“...) i „legalnih institucija sistema“, zatim masovno lupanje u lonce i šerpe i „u sve što pravi buku“ u terminu „Drugog dnevnika“ – otkrivali su izuzetni kontekst našeg etičkog problema u oblasti informisanja. U pitanju je društvo do kraja rascepljeno između autoritarne vladavine i neuspelih „demokratskih pokušaja“, elementarna ravan oslobađanja novinarstva i medija od nasrtaja i iz okrilja jedne partijske, a potom privatizovane države, ne tek države neznanu koje i kakve. To ostaje i prvi etički zahtev.

Zakon o cenzuri i čistka medija

U vreme i nakon Protesta narastao je krug medija koji „teže slobodi i nezavisnosti“. Znatno broj listova (nacionalnih dnevnika, lokalnih novina) i lokalnih elektronskih medija (opštinskih, privatnih) suočio se prvi put sa iskušenjem slobodnog, ili barem slobodnijeg informisanja i s jednom vrstom divljeg tržišta. Talas tog medijskog otvaranja suzbijan je proverenom metodom kombinovanja političkog zavodjenja i političkih pritisaka, ekonomskog ucenjivanja i otvorene represije, a od oktobra '98. i Zakonom o javnom informisanju Srbije. Usvojen po hitnom postupku i sa neskrivenim političkim motivima, ovaj zakon je vlasnike medija, urednike i novinare učinio pravno odgovornim gotovo za sve što objave, pa i za sadržaj objavljenih mišljenja (izuzeta je samo reč poslanika); primorao ih je zapravo, uz pretnju enormno visokim novčanim kaznama, da odgovaraju za istinitost teško proverljivih tvrdnji koje drugi izriču i za oštrinu kritike, svoje i drugih. Na taj način stavio ih je u položaj cenzora, primorao ih na autocenzuru gotovo kao nekad i, posredno, propisao im ponovo političku odgovornost.

Usledila su preka suđenja (prvo „Evropljaninu“, pa „Dnevnom telegrafu“) „u roku od 24 časa“, uz sudske pozive pribijane na vrata redakcija, potom plenidba imovine i odštampanih tiraža. Listovi „Dnevni telegraf“ i „Danas“ štampani su zbog toga izvesno vreme u Crnoj Gori, „preko granice“ – u Beograd bi stigli sa vestima od prekućice – drugi su prestajali da izlaze („Naša Borba“, „NT Plus“, „24 časa“, „Demokratija“ nešto ranije, a nestaće sa scene i „Dnevni telegraf“, „Evropljanin“...), dok su vlasnici lokalnih radio i televizijskih stanica gasili ili „sterilizovali“ informativne programe i emisije uživo. Januara '99, u beogradskoj Knez Mihailovoj još su se sretali kolportereri kako

krišom od policije prodaju pljenjene novine... Ali, bio je to samo deo zvanične kampanje za „odbranu južne srpske pokrajine po svaku cenu“. Ućutkivani su „nepatriotski“, „petokolonaški“ i „žuti“, da bi glasniji postali „patriotski“ i „crni“ mediji. Pod direktnom cenzurom u vreme ratnog stanja, jednog trenutka, dobiće zvanično priznanje svi zajedno, prvi put.

Neopoziva presuda i pontonska propagandistika

U sledu istog, dogodilo se da i maja godine 1999. voditelj neke beogradske radio-stanice, umesto njene identifikacije između dve muzičke numere, još izvikuje „Smrt fašizmu!“ – ovoga puta pod nedvosmislenim naletima „zlikovačkih aviona“; da mesec dana otkako je oglašena „pobeda nad NATO alijansom“, Zajednica radio stanica Srbije sa svojim predsednikom Ivanom Markovićem, sadašnjim ministrom za informisanje SR Jugoslavije – „ističe nužnost da svi kapaciteti medija, radija i televizije, objedinjeno, koordinirano i profesionalno nastave rad na jačanju odbrambenih sposobnosti zemlje“; da u to isto vreme poratne bede voditeljka „Drugog dnevnika“ podstiče „ekonomski patriotizam onih naših građana koji ne žele da pune džepove bogatih zemalja kupovinom strane robe“ (povodom afere sa trovanjem koka-kolom u nekim zemljama Evropske unije)... Zatim će se na „državnoj TV“, kad krene „obnova zemlje“, čuti reč jednoga od „rukovodilaca“ koji su otvarali popravljani most kod Beške – da će nam „u izgradnji zemlje pomoći Sovjetski Savez“... Postaće udarna vest da je otpočela, umesto pedesetak porušenih, izgradnja pontonskih mostova, udarnički, „za samo jedan dan“...

Konačno, dok su bombe padale, prvi put je višegodišnja prozivka „izdajnika“ na RTS-u dobila značenje neopozive presude upravo u slučaju jednog novinara i vlasnika novina, ubijenog Slavka Ćuruvije. A meseca avgusta, kad nastaje ovaj pogovor, iščitavaju se na pomenutom „mediju“ koji još uvek plaćaju svi građani, do sada najduži spiskovi „izdajnika“, „petokolonaša“, „kvislinga“, „stranih plaćenika“... (Kada je jedan od potpredsednika Vlade Srbije o tim „izdajnicima“ izgleda suviše uopšteno govorio, podstakla ga je voditeljka emisije: „Da li, gospodine Šešelj, možete da navedete njihova imena?“) Povlači se do kraja ne samo politička nego opšta ideološka granica između „nas“ i Zapada, ali se ona utvrđuje kao granica prema demokratiji – ovde, između naših glava.

Zbog svega toga, problem etike informisanja otvoren je za nas, od samog početka, kao pitanje mogućnosti društva da uopšte pređe prag demokratskog ustrojstva.

Ogrešenja o kodeks i provizorijum tržišta

Glasnija kritika novinarskih/medijskih zloupotreba (ne samo propagandističkih, pod čijom je senkom sve ponovo manje-više zaklonjeno) začula se kod nas iz redova profesije nakon zimskih protesta '96/97, ali je nadjačana važnijim temama već marta-aprila '98, s početkom „eskalacije kosovske krize“, da bi donošenjem Zakona postala bespredmetna. Jednu od ocena o tom razdoblju dao je Sud časti Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS), najpre u svom saopštenju za javnost juna '98, a potom i u vidu brošure u kojoj je ova ocena dokumentovana (*Pravo na informisanje i profesionalni i etički standardi u novinarstvu*). U saopštenju/oceni pravi se, neizbežno, bitna razlika između, s jedne strane, medija koji „u potpunosti slede obrasce propagande“ i, s druge, medija koji „nastoje da pruže javnosti relevantne informacije iz više raspoloživih izvora“. Konstatuje se, međutim, da su u većini tih drugih, nerežimskih medija „gotovo svakodnevna odstupanja od profesionalnih i etičkih pravila, ponekad i veoma gruba, tako da je opšti profesionalni nivo nizak, što u krajnjoj liniji dovodi u pitanje osnovni cilj – svestrano i blagovremeno obaveštavanje“. Pri tome su navedena najrasprostranjenija ogrešenja, uglavnom u dnevnoj štampi: većina listova „poplavljena je informacijama iz anonimnih izvora, a veliki broj informacija objavljuje se bez ikakve naznake izvora“; pojedini mediji „objavljuju neproverene informacije, a ponekad i očigledno netačne“; sreću se „primeri izmišljenih izjava i intervjua, kao i izbegavanja objavljivanja demantija i ispravki“; „rasprostranjeno [je] nepoštovanje pretpostavke nevinosti lica osumnjičenih ili optuženih za krivična dela“; konstatovano, kao jedan od nedopustivih prekršaja, „objavljivanje navodnih priznanja uhapšenih lica datih u istrazi, čak i na prvim stranicama nekih listova“; takođe, da se u većini listova objavljuju „naslovi koji ne odgovaraju tekstu, često izvan granica dobrog ukusa“ itd. Posebno je izdvojena sledeća ocena: „I režimski i nerežimski mediji daju veliki prostor ličnostima ekstremnih, šovinističkih uverenja ne otvarajući kritičku debatu o njima, što stvara utisak da su ekstremni pogledi opravdani i poželjni.“)

Ovaj nepotpuni „spisak“ prekršaja Kodeksa, ograničen i vremenskim okvirom (decembar '97 – april '98) i brojem

posmatranih medija, protumačen je kao posledica „raširenog slabog poznavanja zanata i etičkih načela profesije“, kao i „prepuštenosti mladih novinara samima sebi“ u uslovima „potpunog sloma prava i morala“; ali je on nesumnjivo predstavljao i znak nekih neizbežnih boljki *novinarstva i medija na tržištu*, ma koliko da je ono i tada bilo tek provizorijum u kontinuitetu represije.

Slobodni mediji i tri novinarske dužnosti

Vreme je da se vratimo knjizi Danijela Kornija, jer prava njena tema jesu mediji i novinarstvo na tržištu... Tamo gde se tržište ne pojavljuje kao temeljni regulator medijskog sistema, pojaviće se neko drugi da medije ustroji i kontroliše – autoritarna država, vladalačka kasta, privilegovana elita...

Veći deo knjige imaće kod nas čak vrednost priručnika, budući da su u tri prva poglavlja sistematično izloženi osnovni „instrumenti“ novinarske etike (saveti za štampu, ombudsman, nacionalni i međunarodni kodeksi) i njen kratak istorijat, da se izlažu i problemski raščlanjuju načela te etike, uglavnom tragom Minhenske deklaracije, i naznačuju pravni okvir i stege koji određuju granice njihove primene. Poslužiće, između ostalog, i u slučaju kad zatreba precizno formulisan stav da bi se odbio neki od stalnih pritisaka na novinare i medije, odnosno da se preokrene „teza“ ovdašnjih „etičara“ u službi vlasti da su novinarstvo i mediji najetičniji kad su najmanje slobodni. Jer, od sistema informisanja čija etička čvorišta Kornij razmatra još nas razdvaja naš neprekinuti put vanrednog stanja, kao i faktičko nepostojanje zagarantovane slobode medija i medijskog tržišta. Razdvaja nas činjenica što sudbina informisanja ovde zavisi u prvom redu od političke samovolje i političkog odnosa snaga, što umesto informisanja imamo informativni geto s paradoksom jednog geta slobode, kakve-takve, i što smo i kao zemlja geto neinformisanosti i dezinformisanosti. Razdvaja nas naša izopštenost.

Kornij citira jednu rečenicu Albera Kamija, za koju kaže da je mnogo puta citirana. Evo je ponovo: „Štampa, kada je slobodna, može biti dobra ili loša; ali, izvesno je da bez slobode može biti samo loša.“ Uostalom, i sam Kornij konstatuje da su na Zapadu brojni primeri „lošeg funkcionisanja informisanja“ i, uz opasku da je spisak nepotpun, nabraja sedam „kritičnih zona“, veoma prostranih. Na drugom mestu, on stavlja u napomenu sledeći podatak iz jedne analize 31 evropskog kodeksa: da postoji čak 61 etičko načelo na ko-

je se novinari pozivaju; zatim svodi sva ta načela na tri osnovne novinarske dužnosti:

odbranu slobode informisanja i nezavisnosti novinara;
traganje za istinom;
poštovanje čovekove ličnosti.

Nije li to sasvim dovoljno za novinarsku etiku akcije, i ovog trenutka? Jer, kako i autor knjige kaže: „Informacija pripada javnosti.“ A „državno rukovodstvo“ koje tu informaciju prisvaja moglo bi, naposljetku, da ode u istoriju!

P. S.

Ako je moguće, neka mi se oprostí zbog mnogobrojnih znakova navoda, jer oni se teško mogu izbeći kad treba imenovati ono što je zastarelo, što se lažno predstavlja, ono što je puno odjeka iz ovih godina, ili što i jeste i nije, što je kako-takvo, započeto a nedovršeno, istovremeno i ovo i ono... U vremenu o kome je tekst pisan sve je kentaursko, a teoretičari to razdoblje zovu, bezdušno, i tranzicijom.

Đura Vojnović